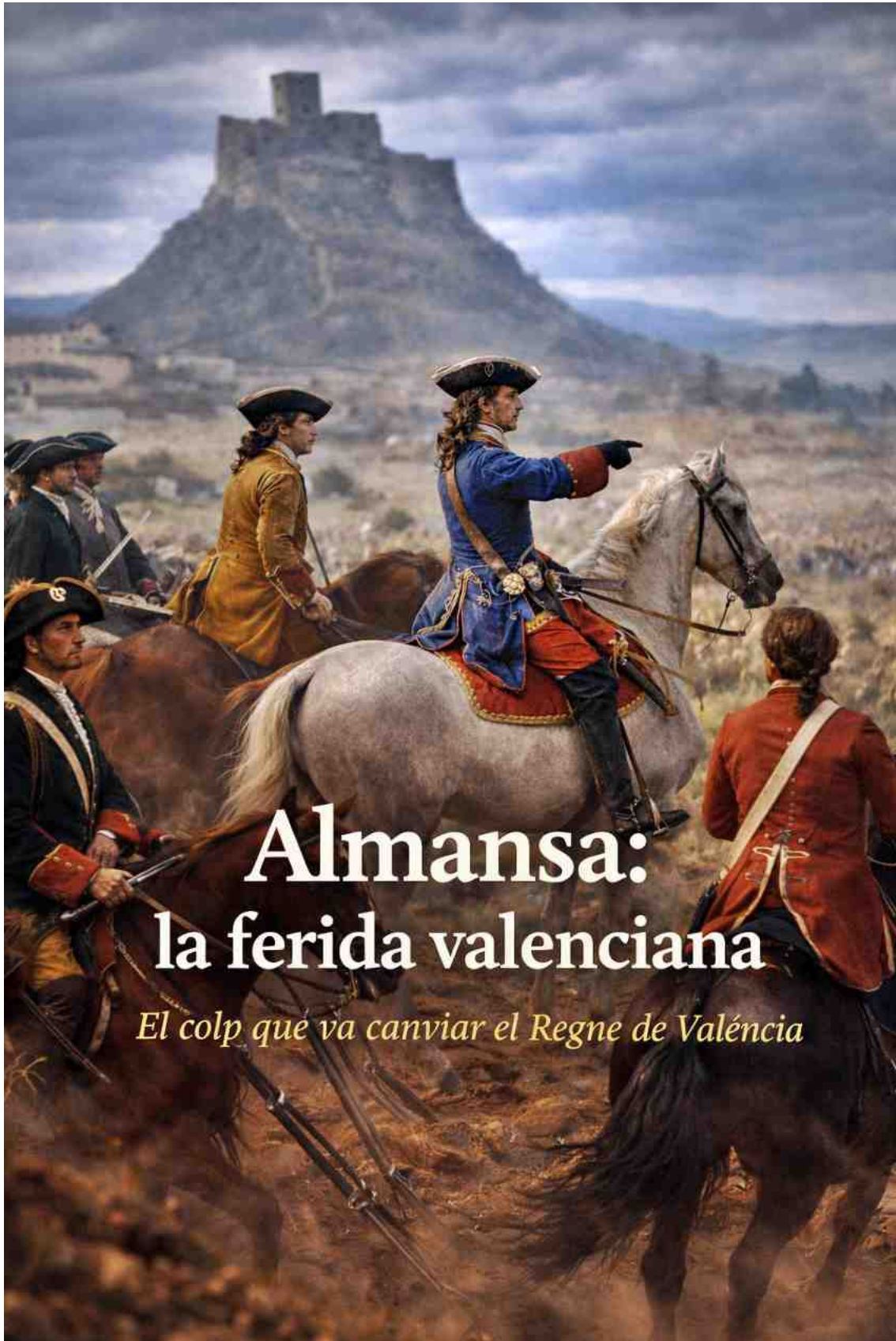


ROC CHABÀS



Almansa: la ferida valenciana

El colp que va canviar el Regne de València

Almansa: la ferida valenciana

El colp que va canviar el Regne de València

EDITORIAL

Hi ha dates que no s'obliden perquè no pertanyen solament als llibres, sino a la memòria profunda d'un poble. Almansa, 1707, és una d'elles. No va anar únicament una batalla dins d'una guerra dinàstica europea; va ser el punt d'inflexió que va obrir una ferida política, institucional i simbòlica en el Regne de València. A partir d'aquell moment, res va tornar a ser igual.

Durant massa temps s'ha volgut explicar Almansa com un episodi més de la Guerra de Successió, com si poguera tancar-se en un esquema militar i despullar-la de les seues conseqüències històriques. Però qui observe en rigor lo que va vindre despuix entendrà en seguida que allò va ser molt més: la derrota d'unes institucions pròpies, l'imposició d'un nou orde i l'inici d'una etapa de centralisació que va alterar de raïl la vida del poble valencià. Almansa no va ser un accident; va ser una ruptura.

El Regne de València no era una realitat improvisada ni un decorat administratiu. Havia naixcut crítianament en Jaume I en 1238 i havia desenrollat durant sigles una personalitat política, jurídica i cultural pròpia. Els seus furs, les seues institucions i la seua forma d'organisar la vida colectiva varen configurar una manera de ser valenciana que no depenia de concessions alienes. Precisament per això la victòria borbònica va resultar tan devastadora: no solament vencia un eixèrcit, sino una idea de poble.

Els Decrets de Nova Planta no varen aplegar com una simple reforma tècnica. Varen aplegar com a castic. Varen aplegar per a borrar l'arquitectura institucional valenciana, per a substituir un orde històric per un atre uniforme i per a impondre una llògica de poder que reduïa la singularitat del Regne de València a una peça subordinada dins d'un projecte centralisador. Aquell colp no es va quedar en el sigle XVIII. Els seus efectes es varen estendre molt més allà, condicionant l'organissació política, la vida pública i la manera en que els valencians han degut defendre la seua identitat fins a hui.

Per això esta revista naix en una intenció clara: mirar de front Almansa i les seues conseqüències. No per a alimentar un victimisme estèril, sino per a recuperar el sentit de l'història. Perque un poble que desconeix les seues fractures corre el risc d'acceptar com a naturals unes pèrdues que no ho varen anar. I perque la memòria, quan s'eixercix en honestitat, no dividix: explica.

Almansa seguix parlant hui. Parla en la fragilitat de l'autogovern, en les dificultats per a defendre una veu pròpia i en la persistència d'una memòria que mai va acabar de ser reconeguda del tot.

Parla també en la resistència d'els qui, generació despuix de generació, han entés que l'història valenciana no pot reduir-se a una nota al marge. Que no n'hi ha prou en recordar una batalla: cal comprendre lo que va destruir i lo que encara condiciona.

Esta revista vol formar part d'eixa comprensió. Vol ser una ferramenta de memòria, d'anàlisi i de reivindicació. Vol explicar per qué Almansa seguix sent una ferida valenciana i per qué eixa ferida no pot tractar-se en indiferència ni en amnèsia.

Perque solament nomenant la ruptura s'entén la necessitat de recuperar dignitat, continuïtat i consciència històrica.

Almansa no va ser el final de l'història valenciana. Pero sí va ser un de les seues grans corts. I encara hui, més de tres sigles despuix, vàrem seguir vivint dins de les seues conseqüències.

Dénia a 14 d'abril del 2026



Jaume I i el naiximent del Regne cristià de València



L'història del Regne cristià de València comença en 1238, en la conquesta de la ciutat de València per Jaume I. Aquell fet no va anar solament una victòria militar ni un episodi més dins de l'expansió cristiana per la península: va ser l'inici d'una nova realitat política, jurídica i històrica que donaria forma al país durant sigles.

Abans de l'arribada de Jaume I, el territori valencià formava part del-Àndalus. València era una ciutat de gran importància estratègica, econòmica i cultural dins del món islàmic migeval. La seua posició en la costa mediterrànea, la seua riquesa agrícola i el seu valor defensiu la convertien en un enclavament codiciat. Per això, la seua conquesta no pot entendre's com un acontentiment aïllat, sino com el resultat d'una llarga campanya d'expansió i consolidació territorial per part de la Corona d'Aragó.

Jaume I, conegut com el Conquistador, no es va limitar a prendre la ciutat. El seu paper va ser molt més ampli. Despuix de la conquesta de València en 1238, va impulsar la creació d'una nova entitat política: el Regne de València. Este regne no era una simple prolongació d'Aragó ni una part subordinada sense personalitat pròpia. Des del principi, es va configurar com un territori diferenciat, en institucions, normes i organització pròpies dins de la Corona d'Aragó. Un dels elements fonamentals d'esta nova realitat varen ser els Furs de València, el conjunt de lleis i privilegis que varen donar forma al nou regne.

Els Furs no eren un detall administratiu, sino la base jurídica sobre la que s'assentava la vida política valenciana. Gràcies a ells, el Regne de València va adquirir una personalitat institucional definida, en capacitat per a organitzar la seua vida interna i defensar un marc propi de funcionament.

Este fet és essencial per a entendre l'història valenciana. La conquesta de 1238 no solament va supondre un canvi de sobirania; va supondre també el naixement d'una estructura política nova. A partir d'eixe moment, València va deixar de ser una ciutat islàmica per a convertir-se en la capital d'un regne cristià en identitat pròpia. Eixa transformació va marcar l'inici d'una trajectòria històrica que no pot reduir-se a una simple data fundacional, perquè les seues conseqüències es varen projectar durant sigles.

La creació del Regne de València va respondre també a una voluntat política clara. Jaume I no va incorporar estes terres com una mera extensió d'atres territoris, sino que les va organitzar com una realitat diferenciada. Eixa decisió va ser clau per a que València desenvolupara una personalitat històrica pròpia, en una evolució distinta a la d'atres espais de la Corona d'Aragó.

En el pas del temps, el Regne de València va ser consolidant el seu lloc dins del conjunt dels regnes de la Corona. La seua estructura, els seus furs i les seues institucions li varen donar una fisonomia pròpia que ho va distingir d'atres territoris peninsulars. Eixa singularitat no va ser un accident ni una invenció posterior: va nàixer en el segle XIII i va formar part del desenroll històric valencià des de llavors. Per això, parlar de Jaume I i del naixement del Regne cristià de València no és solament parlar del passat remot. És parlar de l'orige d'una tradició política, institucional i cultural que encara hui segueix sent fonamental per a entendre l'identitat valenciana. Sense 1238, no es pot comprendre ni l'història posterior ni les ruptures que vindrien despuix, com la d'Almansa en 1707.

El naixement del Regne cristià de València va ser, en definitiva, el començ d'una història pròpia. Una història construïda sobre la conquesta, sí, pero també sobre la voluntat d'organitzar un territori en personalitat diferenciada. Una història que explica per què València no va anar mai una mera peça secundària, sino un regne en nom, lleis i memòria.



Els Furs i la construcció institucional valenciana



Si l'any 1238 marca el naixement polític del Regne cristià de València, els Furs són l'instrument que li dona forma, contingut i continuïtat. Sense ells, el nou regne hauria seguit solament una conquesta més. En ells, en canvi, es va consolidar una verdadera estructura institucional pròpia, capaç d'organitzar la vida del territori durant sigles.

Els Furs de València varen ser el conjunt de lleis, privilegis i normes que Jaume I va concedir al nou regne despuix de la conquesta. No es tractava d'una simple recopilació jurídica, sino d'una base política essencial. A través dels Furs, València va adquirir un marc legal propi que regulava la vida pública, l'administració de justícia, les relacions entre el rei i els seus súbdits, i bona part del funcionament quotidià del regne.

Este aspecte és fonamental per a entendre l'història valenciana. En l'Edat Mija, tindre furs propis no era un detall menor: era una senyal clara de personalitat política. Els Furs otorgaven al Regne de València un lloc diferenciat dins de la Corona d'Aragó, en normes específiques que no eren idèntiques a les d'Aragó ni tampoc a les dels territoris catalans. Eixa diferència reforçava l'identitat institucional valenciana i la convertia en una realitat política reconeixible.

L'importància dels Furs no es limita al pla jurídic. També expressen una manera concreta de construir el Regne. Jaume I no va impondre una absorció sense més, sino que va articular una organització que reconeixia la singularitat del nou regne. Eixa decisió va ser clau per a que València poguera desenvolupar institucions pròpies, defensar les seues particularitats i consolidar una vida política en personalitat diferenciada.

A lo llarg dels segles, els Furs es varen convertir en la columna vertebral de la vida institucional valenciana. No solament varen servir per a ordenar el regne en els seus primers temps, sino que varen ajudar a mantindre una continuïtat històrica que va donar estabilitat al territori. Gràcies a ells, el Regne de València no va ser una realitat efímera, sino una estructura viva que va evolucionar en el pas del temps.

Entre les institucions naixcudes o reforçades baix este marc destaca la capacitat del regne per a organitzar el seu propi funcionament intern. L'existència de normes específiques va permetre establir un sistema polític adaptat a la realitat valenciana, en mecanismes de govern i justícia que responien a la vida del territori. En eixe sentit, els Furs no eren solament lleis: eren una forma d'existència política.

Per això, quan es parla dels Furs, no es parla únicament d'una peça del passat migeval. Es parla d'una de les bases més sòlides de l'identitat històrica valenciana. El poble valencià no va heretar solament un nom o una frontera; va heretar també una tradició institucional que li va donar forma i que, durant segles, va permetre sostindre una manera pròpia d'entendre el país.

La derogació dels Furs en 1707, despuix de la batalla d'Almansa, va tindre precisament tanta gravetat perque no es destruïa solament un text lleial, sino tot un edifici polític. La Nova Planta no va eliminar una norma aïllada: va desmantellar l'arquitectura institucional valenciana que havia naixcut en el sigle XIII. Per això, comprendre els Furs és imprescindible per a entendre tant l'esplendor del Regne de València com la seua gran ruptura històrica.

Els Furs varen ser molt més que un còdic lleial. Varen ser l'expressió concreta d'un regne que volia viure en lleis pròpies, en institucions pròpies i en una personalitat política diferenciada. Varen ser, en suma, una de les grans proves de que el Regne de València no va ser una creació buida, sino una realitat històrica sòlida, organisaada i conscient de sí mateixa.



La crisis dels Austrias i el canvi dinàstic



La decadència de la Monarquia Hispànica

La Monarquia dels Austrias menors Felip III (1598-1621), Felip IV (1621-1665) i Carles II (1665-1700) va viure una profunda crisi estructural que va debilitar el poder espanyol en Europa. Les guerres contínues, com la dels Trenta Anys (1618-1648) i els conflictes en França, varen provocar múltiples bancarrota (1598, 1607, 1627, 1647), agravades per una economia agotada per la pèrdua d'argent americà i l'inflació. En el Regne de València, les polítiques centralisadores de valguts com el Duc de Lerma i el Comte-Duc d'Olivares varen generar descontent, culminant en tumults com la dels foranes (sigle XVII) i l'expulsió dels moriscs (1609), que diezmó la mà d'obra agrícola valenciana.

El regnat de Carles II i la crisi successòria

Carles II, conegut com "el Enchisat", va presidir l'ocàs dels Austrias: un rei malaltic sense descendència, rodejat d'intrigues palatines i un valgut com Oquendo que no va poder revertir la decadència.

La seua mort l'1 de novembre de 1700 sense hereus directes va desnugar la Guerra de Successió Espanyola (1701-1714), en dos pretenents: Felip d'Anjou (Felip V, Borbó, respalat per França i Castella) i l'Archiduc Carles d'Àustria (recolzat per Anglaterra, Holanda, Portugal i la Corona d'Aragó).

València es va alinear inicialment en els austracistes, proclamant a Carles III en 1702 despuix del desembarc aliat en Altea i la conquesta de Dénia i València.

La Batalla d'Almansa: punt d'inflexió

El 25 d'abril de 1707, en Almansa (entrada natural a València des de Castella), el Duc de Berwick (hispano-francès) va derrotar a l'exèrcit aliat (anglesos, portuguesos, holandesos i valencians) comandat pel Comte de Galway i el Marqués dones Mines. En 35.000 homes borbònics front a 25.000 aliats, la superioritat de la cavalleria francesa va ser decisiva: 7.000 baixes aliades contra 1.500 borbòniques. Les tropes austracistes en retirada no varen defensar València, que es va rendir el 8 de maig pel Consell General sense defensa, sense caps i sense virrei, en promeses d'amnistia del Duc d'Orleans.

Conseqüències immediates en el Regne de València

Despuix d'Almansa, les tropes borbòniques varen ocupar Xàtiva (incendiada i saquejada en venjança), València, Alacant i Dénia, en saquejos i represalies contra austracistes. Felip V va confiscar bens de milers de valencians, executant líders i exiliant a uns altres en Orà. Esta victòria borbònica va obrir el camí a la castellanització: el Regne de València va perdre la seua autonomia militar i política.

Els Decrets de Nova Planta i la ferida valenciana

En 1707, Felip V va abolir els Furs valencians, les Corts i les institucions pròpies (com el Consell de València), imponent les lleis de Castella i el castellà com a llengua oficial en les administracions. El regne es va convertir en virregnat dependent de Madrid, en un model absolutista que va suprimir el pactisme foral. Este canvi dinàstic no solament va acabar en els Austrias, sino que va marcar l'inici de la centralització borbònica, gravant en la memòria valenciana el refrà "Quan el mal ve d'Almansa, a tots alcanza": la pèrdua de llibertats, llengua i identitat que encara resona com la gran ferida valenciana.



La Guerra de Successió en Europa i en la Corona d'Aragó



La Guerra de Successió Espanyola (1701-1714) va ser un conflicte de tota Europa que desencadenat per la mort sense descendents de Carles II, que va enfrontar a les potències pel control de la Monarquia Hispànica.

En Europa, el bando borbònic (Felip V, França i aliats) va chocar en la Gran Aliança (Àustria, Anglaterra, Holanda, Portugal i Saboya), mentre que en la Corona d'Aragó es va convertir en una guerra civil pel temor a perdre els furs.

El conflicte en l'escenari europeu

La guerra va començar en l'acceptació del testament de Carles II per Felip d'Anjou, net de Lluís XIV, lo que va alarmar a Anglaterra i Holanda pel perill d'una unió franc-espanyola.

Batalles clau varen incloure Blenheim (1704, victòria aliada sobre francesos), Ramillies (1706) i Malplaquet (1709), en l'Aliança buscant desmantellar l'hegemonia borbònica. La Pau d'Utrecht (1713) va reconèixer a Felip V, però Espanya va perdre territoris europeus (Milà, Nàpols, Països Baixos) i Gibraltar a favor d'Anglaterra.

Divisió en la Corona d'Aragó

Castella va recolzar majoritàriament a Felip V, mentre Aragó (Catalunya, València, Aragó, Mallorca) es va inclinar per l'Archiduc Carles d'Àustria, atreta per promeses de respecte als furs i pacte federal.

En 1701-1705, València va permanéixer fidel a Felip V, pero l'insurrecció austracista de 1705-1707, en pres de València i Alacant per les forces aliades, va canviar el signe. Bisbes i nobles aragonesos dividits varen reflectir llealtats conflictives, en alguns exiliats per la seua postura.

Desenroll militar i Batalla d'Almansa

Despuix del control austracista en València (govern de Joan Batiste Baset), la derrota aliada en Almansa (1707) va permetre la reconquesta borbònica: Xàtiva arrasada, València rendida sense resistència. La guerra va continuar en Catalunya fins a la caiguda de Barcelona (1714), en Mallorca resistint fins a 1715. En Aragó, la versatilitat política va evitar una rebelió tan intensa com en València o Catalunya.

Nova Planta i centralisació

Felip V va impondre els Decrets de Nova Planta (València 1707, Aragó 1707, Catalunya i Mallorca 1714 - 1716), abolint furs, Corts i institucions pròpies de la Corona d'Aragó per la seua rebelió. Es va unificar l'Estat baix lleis castellanques, castellà oficial en les administracions i absolutisme militar, en capitànies generals en lloc de virregnats. Açò va supondre el fi del pactisme aragonés i la castellanisació forçosa, deixant una ferida profunda en València.



El Regne de València abans d'Almansa



El Regne cristià de València, fundat en 1238 per Jaume I, gojava d'una autonomia foral consolidada dins de la Corona d'Aragó fins a 1707, en institucions pròpies que regulaven el seu govern, justícia i economia.

Abans de la Batalla d'Almansa (25 d'abril de 1707), el regne estava immers en la Guerra de Successió, havent passat de la fidelitat inicial a Felip V a un control austracista en 1705-1706.

Institucions i estructura política

Governat per un virrei o lloctinent (sèu en València), el regne tenia el Consell General (orgue representatiu de braços estamental), les Corts Valencianes per a jurar furs, i l'Audiència de València (creada en 1506) com a màxima instància judicial, assessorant al virrei.

Els Furs de València (compilació foral) garantisaven el pactisme: el rei jurava respectar-los a canvi de llealtat i tributs; incloïen moneda pròpia, aduana i justícia en valencià.

Context socioeconòmic

Economia agrària (arròs, seda, cítrics) en senyors feudals i una burgesia urbana forta en València, Alacant i Xàtiva; l'expulsió de moriscs (1609) havia debilitat la mà d'obra, però el segle XVII va mostrar recuperació parcial pese a crisis europees.

Noblea i clero dividits políticament; el bisbe de València recolzava inicialment als Borbons.

Desenroll de la Guerra fins a 1706

Fidel a Felip V fins a 1705, el desembarc aliat en Altea i la pren de Dénia i València varen dur a proclamar a l'Archiduc Carles com Carles III el 10 d'octubre de 1706 en la Catedral, jurant els Furs. Virreines austracistes com Juan Batiste Baset (radical, va eximir pagaments senyorials) i després el Comte de Cardona (moderat) varen governar; Carles va residir allí cinc mesos, restablint pagaments llauradors pero sense replesàlies. Alacant va caure austracista en setembre de 1706; el regne semblava segur baix Carles III.

Expectatives prèvies a Almansa

En Madrit ocupat breument per aliats en 1706 i la Corona d'Aragó austracista, València confiava en la victòria aliada; no obstant, desavenències (Lord Peterborough vs. Dones Mines) i falta de tropes valencianes varen debilitar la defensa. Almansa canviaria tot, exponent la fragilitat d'esta autonomia efímera.



La Batalla d'Almansa, 25 d'abril de 1707



La Batalla d'Almansa, lliurada el 25 d'abril de 1707 en els plans d'Almansa (Albacete), va anar l'enfrontament decisiu de la Guerra de Successió Espanyola, a on l'eixèrcit borbònic al encomanadament del Duc de Berwick va esclafar a les forces aliades austracistes.

Esta victòria no solament reconquista el Regne de València, sino que va precipitar l'abolició dels seus furs, sagellant el destí de la Corona d'Aragó.

Context estratègic previ

En 1706, els aliats (Anglaterra, Holanda, Portugal i l'Archiduc Carles) controlaven València, Alacant i parts d'Aragó despuix del desembarc en Altea i la proclama de Carles III en la Catedral de València.

El seu pla era avançar des d'Oriola cap a Múrcia per a simular un atac i després girar cap a Aragó i invadir Navarra, aïllant a Felip V de França. Felip V, en Madrit amenaçat, va concentrar 25.000-28.000 hòmens (infanteria espanyola, cavalleria francesa i mercenaris) baix Berwick, bloquejant la ruta Madrit-València en Almansa, pas natural custodiat pel castell.

Forces en combat

Els borbònics contaven en superioritat numèrica: uns 50 batallons d'infanteria (22.000-25.000 hòmens), 81 esquadrons de cavalleria (8.000 ginets, majoritàriament francesos) i 46-60 canons, ben aprovisionats pese a aquarteradament dispersos.

Els aliats varen alinear 42 batallons (15.000-18.000 infants: britànics, holandesos, portuguesos, alemans hugonotes i valencians), 60 esquadrons (6.000 ginets) i artilleria similar, però en desavenències entre el hugonot Lord Galway (britànic) i el portugués Marqués dones Mines.

Aspecte Borbònic (Berwick) Aliats (Galway i dones Mines)

Infanteria 50 batallons (22.000-25.000) 42 batallons (15.000-18.000)

Cavalleria 81 esquadrons (8.000) 60 esquadrons (6.000)

Artilleria 46-60 canons Similar

Ventages Cavalleria pesada francesa, cohesió Veterans britànics, llogística marítima

Desenroll de la batalla

A les 15:00 hores, els dos eixèrcits es varen desplegar en dos llínies a lo llarc de 6,5 km, en planura favorable a la cavalleria borbònica. Inicialment, artilleria aliada va causar baixes, però Berwick va contindre el flanc dret portugués mentre la cavalleria francesa (5.000 ginets) carregava el flanc esquerre alià, colapsant-ho en una hora: portuguesos i hugonotes varen fugir, deixant exposada l'infanteria britànica-holandesa.

Cap a les 17:00, rodejats i sense respal, els aliats centrals es varen rendir despuix de tres hores de combat; la cavalleria borbònica va capturar artilleria i estandarts.

Baixes i desenllaç immediat

Victòria demolidora borbònica: 1.500-3.000 baixes pròpies front a 3.000-5.000 morts/ferits aliats i 7.000-12.000 presoners (sifres varien, però varen aniquilar el 50-70% de l'eixèrcit enemic).

Berwick, ferit lleument, va perseguir als fugits 20 km. València es va rendir el 8 de maig sense resistència, baix promeses d'amnistia del Duc d'Orleáns; Xàtiva va resistir però va ser incendiada en juny.

Significat històric

Almansa no va acabar la guerra (Barcelona va resistir fins a 1714), però va destruir la causa austracista en València, permetent els Decrets de Nova Planta de 1707 que varen abolir Furs, Corts i valencià oficial. El refrà "Quan el mal veu d'Almansa, a tots alcança" va nàixer d'esta ferida fundacional de l'Espanya borbònica centralisada.

La caiguda del Regne de València i l'entrada borbònica



Despuix de la victòria borbònica en la Batalla d'Almansa el 25 d'abril de 1707, el Regne de València va caure ràpidament en mans de Felip V, marcant el fi de la seua autonomia foral i l'inici d'una repressió sistemàtica. L'entrada de les tropes borbòniques en València el 8 de maig va simbolisar no solament una ocupació militar, sino el preludi de l'abolició total de les institucions valencianes per mig del Decret de Nova Planta del 29 de juny de 1707.

La rendició de València i la marcha borbònica

L'Archiduc Carles va abandonar València el 7 de març de 1707 davant l'alvanç borbònic, deixant un regne desguarnits i dividit: els maulets (llauradors austracistes) i la burgesia urbana havien proclamat a Carles III en octubre de 1706, pero la noblea botiflera (fidel a Felip V) i l'alt clero varen permanéixer lleals als Borbons. Despuix d'Almansa, el Duc d'Orleans (comandant suprem borbònic) va enviar a Claude d'Asfeld a Xàtiva, mentres ell i Berwick varen alvançar per Requena cap a València; el 8 de maig, solament una fracció de les tropes va entrar en la ciutat per a evitar saquejos, en el gros acampat fòra per temor a tumults populars.

L'11 de maig, Berwick va fer una entrada triumpfal pero amenaçant: va multar a la ciutat en 32.000 ducats, va arrestar a jurats austracistes i va advertir que la ciutat i el Regne sabrien lo que podien esperar del nou poder borbònic, destruint estandarts aliats en la Plaça de la Reina. Felip V va rebujar nomenar virrei (lo que implicava jurar els Furs), designant a Berwick com a comandant general, eludint aixina el pactisme tradicional.

Repressió immediata: Xàtiva i les ciutats rebels

Xàtiva va resistir heròicament fins al 6 de juny; despuix de la seua caiguda, Felip V va ordenar cremar-la per complet, batejant-la "Colònia Nova de Sant Felip i escampant sal en les seues ruïnes com a castic eixemplars pel seu respal austracista.

Alacant, Dénia i Gandia varen sofrir saquejos; milers de valencians varen ser detinguts, els seus bens confiscats i líders executats o exiliats a Orà. Esta victòria punitiva va afectar a uns 10.000-15.000 austracistes, en processos judicials massius i una amnistia selectiva solament per als botiflers.

El Decret de Nova Planta: abolició foral

Promulgat el 29 de juny de 1707 en Madrid, el decret declarava: "Abolits i derogats tots els referits furs, privilegis, pràctica i costum fins a ací observats en els referits regnes d'Aragó i València, sent la meua voluntat que estos es reduïsquen a les lleis de Castella, i a l'us, pràctica i forma de govern que es té i ha tingut en ella, i en els seus tribunals sense diferència alguna en res".

Va suprimir les Corts Valencianes, el Consell General, l'Audiència de València (substituïda per la Real Audiència de València en canceller en Castella), els Furs valencians i el valencià com a llengua oficial, imponent el castellà en jutjats, administració i milícia.

Institució/Pràctica abolida Substitució borbònica

Furs de València Lleis de Castella

Corts i Consell General Capitania General (militar)

Audiència de València Real Audiència (lleal a Felip V)

Idioma oficial (valencià) Castellà

Virrei Comandant general o capità general

Transformació administrativa i social

El Regne de València es va integrar com a província en un Estat absolutista centralisat: capitanies generals varen reemplaçar virregnats, en intendants castellans supervisant facenda i justícia; la noblea botiflera va ser recompensada en títols i terres confiscades.

Econòmicament, es varen abolir aduana internes i es varen uniformar pesos i mides, beneficiant el comerç castellà pero empobrint la seda valenciana. Culturalment, la castellanisació va borrar l'identitat foral, gravant el refrà "Quan el mal veu d'Almansa, a tots alcança" com a planyença colectiva per la pèrdua de llibertats.

Llegat de la ferida valenciana

La caiguda no va acabar la guerra (Barcelona va resistir fins a 1714), pero va consolidar el poder borbònic en el pavimentant l'Espanya una i indivisible dels Borbons. Esta entrada triomfal i repressiva va transformar València de regne sobirà en territori subaltern, la memòria del qual d'autonomia persistix com a trauma històric.

Derogació dels furs i Nova Planta



Els Decrets de Nova Planta, promulgats per Felip V entre 1707 i 1716, varen supondre la derogació total dels furs i institucions pròpies de la Corona d'Aragó, transformant regnes autònoms com el de València en províncies centralisades baix les lleis de Castella. El Decret específic del Regne de València, del 29 de juny de 1707, va justificar esta mida per la pèrfida rebelió austracista, declarant abolits tots els referits furs, privilegis, pràctica i costum per a impondre uniformitat lleial i administrativa.

Justificació i arguments del decret

Felip V va argumentar tres motius principals: la desllealtat del regne en jurar lleialtat a l'Archiduc Carles (Carles III per als austracistes), la violació de la fidelitat prestada i la rebelió armada que justificava la pèrdua de privilegis com a castic proporcional. El text proclamava les lleis de Castella, tan lloables i plausibles en tot l'univers, presentant la centralisació com un favor diví per a unificar Espanya baix l'absolutisme borbònic, inspirat en el model francès de Lluís XIV.

Contingut del Decret de Nova Planta per a València

Promulgat en Madrit tres mesos despuix d'Almansa, el decret abolia de colp i repent les Corts Valencianes, el Consell General (orgue estamental), l'Audiència de València (substituïda per una Real Audiència lleial al rei) i els Furs de València com a corpus lleial. S'imponia el castellà en jujats, administració, milícia i publicacions oficials; es creaven capitànies generals militars en lloc de virregnats pactistes; i s'uniformaven impostos, pesos, mides i aduana internes per a integrar València en la facenda castellana.

Element abolit Substitució per Nova Planta

Furs de València (dret civil i penal) Lleis de Castella (Sèt Partides, Nova Recopilació)

Corts i Consell General Órdens directes del rei via capità general

Audiència foral Real Audiència en sèu mixta (València-Castella)

Valencià oficial Castellà exclusiu en actes públics

Virrei pactiste Capità general absolutiste

Aduana internes i moneda Uniformitat hispànica

Implementant i repressió institucional

L'aplicació va ser immediata: el 3 de juny de 1707, ja es va dissoldre la Junta de Braços (electes austracistes); Berwick va governar per decret militar, duplicant càrregues fiscals sense abolir les forals inicialment. Es varen embargar bens de 10.000-15.000 austracistes, exiliats o eixcutats; la noblea botiflera (fidel a Felip V) va guanyar poder municipal (de 2 a 16 regidors nobles en València). La resistència va ser mínima: València va acceptar el decret en juliol de 1707 en jurament col·lectiu, tement més castics com l'incendi de Xàtiva.

Conseqüències polítiques i socials

De regne a província: València va perdre sobirania legislativa, convertint-se en capitania general dependent de Madrid, en intendants castellans controlant finança i justícia. La burgesia i noblea foral va decaure front als botiflers enriquits en confiscacions; el mayorazgo castellà va protegir bens nobiliaris d'embargament.

Culturalment, la castellanització va borrar el valencià de l'administració, encara que va persistir en la vida privada, fomentant un ressentiment que cristal·litza en el refrà "Quan el mal ve d'Almansa, a tots alcança".

Impacte econòmic i llegat durador

Es varen abolir barreres comercials aragoneses, impulsant el mercat interior espanyol però perjudicant exportacions valencianes com la seda; els impostos es varen duplicar inicialment.

El llegat va ser l'Espanya absolutista unificada, model per a futurs centralisme, encara que els forals varen resorgir en el segle XIX i XX; en 2025, es va proposar derogar-los simbòlicament en el Congrés per a restaurar drets civils valencians. Esta ferida valenciana va definir l'identitat regional com a pèrdua irrecuperable de llibertats medievals.

Repressió, canvis administratius i castic polític



La repressió borbònica despuix de la Batalla d'Almansa i el Decret de Nova Planta de 1707 va ser un procés sistemàtic que va combinar violència física, confiscs massius i reformes administratives per a erradicar l'autonomia valenciana i premiar als lleals (botiflers). Mils de austracistes varen sofrir exilis, eixecucions i embargament de bens, mentres el regne es reestructurava baix un model absolutiste castellà.

Repressió militar i judicial immediata

Despuix de l'entrada en València el 8 de maig de 1707, el Duc de Berwick va impondre multes (32.000 ducats en la ciutat) i arrests selectius de jurats i líders austracistes; Xàtiva va ser incendiada el 19 de juny com a escarment, en els seus 12.000 habitants dispersats i sal escampada en les ruïnes. Es varen crear Junes de Purga per a identificar rebels: uns 10.000-15.000 valencians varen ser processats, en 200 eixecucions confirmades (incloent decapitacions públics) i mils exiliats a Orà, Amèrica; Alacant i Dènia varen vore saquejos generalisats.

Principals castics: Incendi de Xàtiva (rebatejada "Sant Felipe"), derrocament de muralles en ciutats rebels, confisc d'1.500 baronia austracistes. Víctimes notables: El virrei austraciste Joan Batiste Baset eixecutat, nobles com el Comte d'Olocau desterrats.

Confiscs i redistribució de poder

Felip V va decretar la venda de bens austracistes (terres, cases, títuls) per 20 millons de reals, beneficiant a botiflers i militars francesos; la noblea felipista va passar de minoria a dominar ajuntaments (de 2 a 16 regidors en València).

La Llei de Confiscs (1708) va crear una comissió central en Madrid per a subastes, enriquint a lleals com el Marqués de Castel-Rodrigo i finançant la guerra; es varen afectar 4.000 famílies, en mayorazgo castellà protegint bens botiflers.

Grup afectat Mides repressives Beneficiaris

Nobles austracistes Embargament de feus, exili Botiflers, oficials francesos

Burguesia urbana Multes, desterro de jurats Militars castellans

Llauradors (maulets) Reclutament forçat, eixecucions Propietaris botiflers

Canvis administratius profunts

El Decret de Nova Planta va substituir virreines pactistes per capitans generals (primers: Berwick, Orleáns), en corregiments militars en 12 districtes (València, Alacant, Xàtiva/Sant Felip, etc.), governats per coronels castellans sense límits de mandat. La Real Audiència es va purgar de forals, imponent castellà i lleis castellanques; intendents varen controlar facenda, duplicant impostos sense Corts; es varen abolir aduana internes i es varen uniformar pesos/medides.

Nova estructura: Capitania General (poder absolut), 11 corregiments + partits senyoriais (Montesa), Real Acort (audiència + capità).

Efectes: De regne sobirà a província militarizada, en 20.000 tropes permanents.

Castic polític i social a llarg termini

Es varen dissoldre gremis autònoms i universitats forals; el valencià va ser proscrit en actes oficials, relegat al parlar popular, fomentant analfabetisme cultural. L'Església catòlica, dividida (bisbe Vilana botifler), va vore convents com a presons; amnistia parcials (1710) varen excloure rebels armats. Políticament, botiflers varen monopolisar càrrecs fins a 1760, silenciament el austracista; el trauma col·lectiu cristallitzà en el refrà "D'Almansa, mal ve i mal acaba", simbolisant la ferida valenciana com a pèrdua d'identitat.

Llegat de la repressió borbònica

Esta fase va consolidar l'absolutisme: València va aportar 40% de tropes borbòniques post-1707, però en càrregues fiscals triples; econòmicament, la seda va decaure per competència castellana.

El castic no solament va castigar la rebel·lió, sino que configurà la societat, premiant sumissió i barrant el pactisme migeval, l'eco del qual persisteix en debats identitaris actuals.

El mal d'Almansa en la memòria popular



El mal d'Almansa es referix al trauma col·lectiu del Regne de València després de la derrota en la Batalla d'Almansa (1707), simbolitzat pel refrà "Quan el mal ve d'Almansa, a tots alcança", que unia la pèrdua de furs, la repressió borbònica i la castellanització en una planyença popular perdurable.

Esta expressió, nascuda del castic posterior a la batalla, encapsula en la memòria valenciana la ferida de l'autonomia migeval, transmesa oralment i revixcudada en celebracions culturals.

Orige del refrà en la tradició oral

El dit va eixir immediatament després de la rendició de València (8 de maig de 1707) i l'incendi de Xàtiva (juny de 1707), reflectint el pavor davant les tropes borbòniques que duyen repressió generalitzada: confiscs, eixecucions i Nova Planta.

Documentals com *Almansa 1707, de la revolta a la repressió* (2008, premiat en Premis Tirant) narren com la batalla va precipitar la conquesta borbònica, popularisant el refrà com a crit de desengany col·lectiu per la traïció percebuda de Castella.

Expressions populars i literatura

Més allà del refrà principal, la tradició oral valenciana va falcar variants com *D'Almansa*, *mal ve* i *mal acabe* o *Mal d'Almansa*, *mal acabat*, usades per a augurar desgràcies inevitables.

En poesia i teatre del XVIII, s'aludia veladament al trauma per a evadir censura borbònica.

Manifestacions culturals i monuments

Escultures com la Pedra de Baset en Ontinyent (obra de Joan Olivares, 2007) usen l'ombra per a evocar la desfeta del 25 d'abril, en inscripcions com 300 anys de renadiu celebrant la resiliència valenciana.

Events anuals en Almansa (Associació 1707 Almansa Històrica, 315 aniversari en 2022) recreen la batalla, destacant el seu mit en València com fi del regne. Exposicions en museus com a l'Iber vinculen Almansa a la memòria de la Generalitat pre-1707.

Commemoracions polítiques i debats moderns

Des de 1978, concentracions en la Plaça dels Furs de València (organisades per partits en el 271 aniversari) reclamen la pèrdua dels furs.

En 2025, propostes en el Congrés espanyol busquen derogar simbòlicament els Decrets de Nova Planta.

Llegat en l'identitat valenciana contemporànea

El mal d'Almansa previu en TikTok, documentals i lliteratura com a símbol de pèrdua identitària: fi del valencià oficial, furs i pactisme, reemplaçats per centralisme castellà.

Crítics ho veuen com a mit forjat en el XIX. Hui, el 25 d'abril es commemora com un dia de la desfeta, recordant que el mal no solament va vindre d'Almansa, sino que alcançà a tots.



De l'Il·lustració al segle XX: centralisme i resistència



Despuix de la Nova Planta, el Regne de València es va integrar com a província en un Espanya absolutista borbònica, a on el centralisme il·lustrat del XVIII va evolucionar cap a lliberals uniformadors en el XIX, enfrontats a resistències culturals i polítiques que varen eixir en el XX en el modernisme i el nacionalisme valencià.

Centralisme il·lustrat en el XVIII

L'Il·lustració borbònica va reforçar la castellanització administrativa: capitans generals com el Marqués de Castellsosús (1714-1721) varen imposar intendants castellans, uniformistes imposats i censos sense Corts valencianes. Reformes agràries de Carles III (Reialme de València, 1767) varen expropiar mans mortes eclesiàstiques per a burgesos il·lustrats, impulsant el cultiu de moreres per a seda, però mantenint el model centralitzat que va sofocar qualsevol reminiscència foral.

Sigle XIX: Lliberals, carlisme i Renaixença

L'invasió napoleònica (1808) i les Corts de Cadis (1812) varen abolir senyorijs però varen mantindre el centralisme unitari, rebujant federalisme; València va veure pronunciaments lliberals (1820) reprimits per Ferrando VII. El carlisme (1833-1876) va tindre eco en llogarets valencians per defensa de tradicions catòliques contra lliberals madrilenys, però la seua derrota va consolidar l'Estat lliberal conservador de la Restauració (1874-1923), a on cacics botiflers heretats varen dominar eleccions. Va sorgir la Renaixença cultural: Constantí Llombart i Teodor Llorente varen revivir el valencià en poesia (Joventut, 1876), denunciant el oblit foral com a trauma col·lectiu.

Periodo Política centraliste Resistència valenciana

Il·lustració Intendents, uniformitat fiscal Lliteratura popular en valencià

Sexeni Democràtic (1868-74) Revolució Gloriosa, caciquisme Renaixença poètica (Llombart)

Restauració Tanda Cánovas-Sagasta Lo Rat Penat (1878), teatre vernàcul

Crisis de la Restauració i dictadura (1900-1930)

El creiximent industrial (seda, taronges, ceràmica) en el eixample moderniste de València (derrocament muralles 1866) va generar burgesia puixant, pero el centralisme de Maura va provocar Semana Tràgica (1909) en crema convents i folgues; Primo de Ribera (1923) va suspendre autonomies incipients, censurant el valencià en escoles. Resistències: Lo Rat Penat (festivitats falleres) i pintors com Sorolla varen exaltar l'horta valenciana contra madrilenyisme.

II República i Guerra Civil (1931-1939)

La II República va oferir Mancomunitat Valenciana (1932, Aita Menor), primer embrió autonòmic baix Blasco Ibáñez fill, en llengua cooficial, pero el centralisme radical (1936) i guerra civil la varen dissoldre: València capital republicana (1936-37) va vore bombardejos i divisions entre esquerra (PSOE-ERC) i dretes carlistes.

Els republicans varen evocar resistències del XVIII; despuix de 1939, Franco impon la castellanisació total, prohibint el valencià en les administracions públiques de l'estat.

Franquisme i Transició (1939-1982)

Dictadura centralista: València com a porta mediterrànea del turisme, pero en depuració cultural (censura Lo Rat Penat); resistències passives en falles i sagues lliteràries.

La Transició (1978) va crear la Generalitat Valenciana (Estatut 1982), recuperant competències perdudes en 1707, encara que el centralisme constitucional va llimitar sobirania; el mal d'Almansa va reviure en debats.

Llegat: Centralisme persistent vs. identitat regional

Del XVIII al XX, el centralisme va molejar València com a província productiva pero silenciada culturalment, en resistències en art moderniste (Benlliure, Pinazo), lliteratura i política autonòmica que culminen en l'actual Comunitat Valenciana. El trauma foral persistix com a motor de reivindicacions llingüístiques i descentralisadora.

La ferida que encara sagna



La Batalla d'Almansa i la caiguda del Regne de València en 1707 no varen ser un mer episodi bèlic, sino el cisma fundacional que va transformar un territori sobirà en província subalterna, gravant en la sique valenciana un trauma col·lectiu immortalitzat en el refrà Quan el mal ve d'Almansa, a tots alcança.

Síntesis de la tragèdia

Des de la crisi dels Austries fins a la repressió borbònica, passem per l'efímera esperança austracista, la derrota demolidora en els plans almasserers, l'entrada triomfal en València, la derogació foral i un centralisme il·lustrat que va sofocar resistències fins al segle XX. Institucions com les Corts, els Furs i el valencià oficial varen evaporar en mesos, deixant Xàtiva en cendres i mils exiliats o desposseïts.

El llegat perdurable

Esta ferida valenciana va molejar sigles: del modernisme sorolles com a resistència estètica al valencianisme contra impositcions catalanistes, i de la Generalitat republicana al Estatut de 1982 com a reivindicació parcial.

Hui, recreació en Almansa i debats digitals reviu l'eco, no com a rencor estèril, sino com a recordatori d'identitats fràgils davant poders centralisadors.

Reflexió final

Almansa ensenya que les batalles es guanyen en camps, pero les guerres culturals perduren en la memòria popular.

València, de regne perdut a comunitat puixant, du eixa cicatriu com a motor de resistència: un cridat a no oblidar que, quan el mal aplega, alcanza a tots, pero també a recordar-nos la força de la terreta per a renàixer. Que esta revista honre als caiguts de 1707 i dialogue en el present, invitant a valencians de hui a forjar el seu futur sense repetir agravis del passat.

Pedro Fuentes Caballero

Acadèmic de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana corresponent per Dénia
President de l'Associació Cultural Roc Chabàs de Dénia
La llengua utilisada en este escrit es la oficial de la valenciana (Normes d'El Puig).

